

კომპიუტერული ტექნოლოგიები

თარგმანი

ნ. გ. გ.

მის. ბიბლ. თეატრის

საქართველო თეატრი

სა

ГРУЗИНСКИЙ ТЕАТР

36469

18815.

საღაბო ფურცელი.

I

საუკარგლო წაწმკითხველო! გთხოვ მიწნობდე, მე
გახლავარ მოლაყბე. რა ვქნა, დიად დიდი სათაკილო
სახელით, მაგრამ რა გაეწეობა. ის საზოგადოება,
რომელსაც მე ვეკუთვნი და რომელშიაც ვიმყოფები,
მოლაყბეს მეძახის. ილაჯია გაწყვეტილი! ისე უბედურთ
ვარ: თუ ერთი სმა ამოვიღე, ფიცხლავ იმას იტყვიან:
აი დაიწყო მოლაყბემ, აი მოვიდა მოლაყბე; ახა
მოლაყბეს ვკითხოთ, ეს რას იტყვის. ახლა ერთი
მკითხეთ, რისთვის მეძახიან მოლაყბეს? მართლისათვის!
რასაც ვი სიმატლესედ ვილაშაწაკებ გულ მსურვალედ და
ხანგრძლივ, მოლაყბე ვარ! ეს ქვეყანა ასეთია, მართალი
რომ არ გადის! ხემს წყეულს საზოგადოებაში (როგორ
არ დავწყევლო, რომ ამ გვარი შესარცხვენი სახელი
მიწოდეს) ახლახან, ეშმაკად და ქაჯად, ერთი სიტყვა
წამომცდა (მართლად თუ ტყუილად, ეგ თქვენ იცით, რო-
გორც გინდათ იფიქროთ, მე ვი მართლად მიმაწნდა)
და მე ვიღებ ხაჯეისათვის. რა ვაქნა ვაწინააღმდეგობა

სტეფანესავით ქვით არ ჩამქოლეს!.. განა ტყუილია, რომ ქართველების უბედურებით მდგომარეობაში ყოფნის მიზეზნი ისევ თვითან ქართველები არიან? არა, ღვთის გულისათვის მიპასუხეთ, ტყუილია? ამ თქმისათვის ჩასაქოლი ვარ? ამ თქმისათვის და ამარსედ სანგრიდოვ და გრძნობით საუბარისათვის, მოლასებე ვარ? მკრამვის ვკითხავ! ამისთვის იქმნება თქვენც დამიწყეთ ღანძლვა; იქნება თქვენც უკუმიდგეთ და მიუდგეთ ჩემ შემარცხველს საზოგადოებას და სთქვათ: მართლად რომ, სიძარტლით დაურქმევიათ მოლასებო! დაესსენ, რაც გინდათ თქვით, დაესსენ, თქვენც გამღანძლეთ მოლასებე კაცი ჩემის სიძარტლისათვის, კიდევ ვიტყვი და განვიმეორებ რომ ჩვენის უბედურებით მდგომარეობის მიზეზნი ვართ თვითან ჩვენ და ამას კიდევ დავამტკიცებ. —

სად იყო ჩვენს ტფილისის ქალაქში ამისთანა მშვენიერი სახლები, როგორათადა ახლან ვხედავთ? სად იყო ჩვენს ქალაქში ამისთანა ჩინებული სადი, რომელიც აღშენდა მტკვრის მდინარეზედ? — სადაცა ყოფილა ადრე კალა და საბძელი, იქ ვხედავთ სამსა და ოთხ ეტაჟიან სახლებსა; სადაც ყოფილან ხახნაგები, იქ ვხედავთ მშვენიერს ბუდეკასა, რომელზედაც წაცვლად ახლანდელის განათლებულის გაცებისა ურეკიათ ნახირი! სად იყო ადრე ქართული ტეატრი? მკონია სახელიც არ იცოდნენ ამა უცნაურის საგანისა! მკონია სძენითაც არ გავგონათ ჩვენთა წინაპართა. სადაც ვიქნადა ყუურნალი და რომელი «ცის-

კარნი» გამოდიოდა, თამარ მეფის დროს, რომლის სა-
უკუნესაც ეძახიან ოქროს საუკუნედ!.. ეს ხომ კარგად
ვიცი, ყოველის განათლება მდგომარეობს ლიტერატურ-
აში, რომელიც ხსნის კაცის გონებასა. რაჟი კაცს გო-
ნება გაეხსნა, რას არ იქმს? რას არ მოიგონებს, რას
არ შეუდგება გახედულობით? მაშინ ის დაარღვევს ყო-
ველს თითქმის შეუძლებელს საქმეს. ეს ხომ კარ-
გად ვიცი, ლიტერატურის საფუძველი ჯერ არის
ყურნაღი, შემდგომს-ტეატრი. ისე ზრუნავს უმაღ-
ლესი ჩვენი მთავრობა, რომ არასა ზოგავს ჩვე-
ნის კეთილ-მდგომარეობისათვის!... დასამტკიცებლად
ამისა, მოგვცა, ჩვენს სამშობლო ენაზედ ტეატრი;
მოგვცა ჩვენს სამშობლო ენაზედ ყურნაღი, გახ-
სნა ვაჭრობა ოთხ-გუთხივ და ახლა ესა ვსთქვათ? მო-
ვიხმარეთ ესე ყოველი მოცემული მთავრობისაგან? რა
ვიცი ჩვენ ამ გვართ სასარგებლო საგნების მოხმარე-
ბა! აბა რა ჩვენი საქმეა? სად შეგვიძლიან! მხოლოდ
დმერთს ამაში მოუცია ჩვენთვის ნიჭი, მე მოლაყბე და-
ძიძახონ, იმას სულელი, სხვას ტუტუტი და სხუ. აი რა
შიდის ჩვენში წარმატებაში, ეს ძაღის დიდს რაღს თა-
მაშობს ჩვენში!.. ძნელი ეს არის, რომ დმერთს მო-
უცია თავლები ახილებული და არა აუსილებელი, მაგრამ
კერასა ვხედავთ; ყურები მოუცია მსმენელი და არა
ურუ, კერას ვისმენთ! რომ არა გვესმის რა, მაშასადამე
როგორ უნდა მოვიხმაროთ. თავლები გვაქვს, კე-

რა ვხედავთ, ყურები გვაქვს და არა გვესმის რა-
სკი რომ ვერა დაგინახეთ რა ქართულს ტყატში, თავი
დავანებეთ; ავი რომ ვერა გავიგეთ რა სასარგებლო
იყო თუ არა, მოვსპეთ. როგორ არ უნდა მოგვესპო,
რომ არა გვესმოდა რა! იქნება იფიქროთ, რომ
მთავრობამ მოგვისპო! არაოდეს! თუ მოსპობა უნდო-
და, თავდაპირველად რაღათ მოგვცა. ეს კარგათ ვიცი-
თ, რაწამს იტყოდნენ ქართული წარმოდგენა არისო, ისე
მიზიდნენ ქართველები თავიანთი სამშობლო ენაზედ
წარმოდგენებთგან, თითქმის ჭიჩი არისო, და როდეს-
საც იქნებოდა სსკათა ენაზედ, ფეხებს მიიმტკრეკდნენ!
მთავრობა იმასა ჭგონებდა, რომ გვიამებოდა დიდად
და სასიამოვნოდ მივიღებდით. თუ გი არა გვესმის, არ
გნახავთ ღვთის მოცემულის ღიტიანის თვალებით, არ
შევისმენთ მძინელ ყურებით, რად შეგვაწუხებს. თავი-
სი მოცემული თვითანვე მიიღო, მსოფლოდ დაგვაგლდა
ჩვენ. თუ გვესმოდა, ავადი პატრისა შინა იყო და არა
გულის ხმა ჭყო, ბრძანებს საღმთო სიტყვა. ტყატის
ვიდა ჩივის, ამას ვჩივი ახლა, რომ ჩვენს საბრალს
«ცისკარსაც» ამისთანა სვედრი არ დაეცეს!... ჩვენის
ჭეუისგან არც ეს არის განაკვირველი! რავი «ცისკარ-
ზედ» დავიწყო ლაშარავი, თავდა პირველად ეს უნდა
გსთქვას: უთვალმა რედაქტორმა «ცისკარისამ» დაგვიბეჭდა
ორი განცხადება ყურნალში: პირველის განცხადებით
მოვიწვევს ყოველთა ქართველთა სელის-მოსაწერად, რად-

განაც განჭირების გამოცემა მცირეთა ხელის მოძვერ-
თა მისეღვით. ამ განცხადებაში გუფწოთქელობით აღვი-
არებს თავის რედაქციის შეუძლებლობასა. ეს, თუ კან-
ნი ვართ და მტარქედიც არი გრძნობა გვაქვს, დიდი შე-
უწაცს-ყოფა არის ჩვენთვის, ამისთვის რომ რედაქციის
სიღარბე არის საზოგადოების სიღარბე, რადგანაც
ლიტერატურა საზოგადოა და არა გერძობობითი. ყო-
ველი ქართველი მოვალე არის თავის სამშობლო ენას
მისცეს შეძვეობა... მეორე განცხადებაში (მეათე ნომერ-
ში) გვიწერს, რომ ხელის მოძვერთა ვითომც ვუღარ
ასღიღეს! აი სიტყვე! მე ესეც ვიცი, რომ კვატან-
ციას ძალის-ძალად მიაყენებს სოღმე კარზედ. აი ვიღენ
დიდი შეუწაცს-ყოფა ჩვენთვის! შიწველი, რედაქტო-
რისა (მაგრამ არცა თუ გასამტყუნარია, ქართველებს
ყოველთვის ძალა გვაბედვინებს) რომ კარდა-კარ დააქვს
კვატანციები, და მეორე, ჩვენთვის, რომ იქამოდენ უგ-
რძნობელნი ვართ და არა გვესმის რა, ერთი შიწი თვი-
ღან თავისის ხებით არაღდეს არ მივა და არ მოაწერს
ხელსა. ახლა ითიქრეთ, ეს ყუწნაღიც რომ მზგავსად
ტეატრისა მოისზღს, ვინ იქნება მიწეზი: ჩვენა თუ
მთავრობა? ჩვენ ქართველები ხომ ვტყუევით საზოგადოდ
და უძეტესად მიწეზნი ყოველისა ამის სასარგებლო სა-
ქმის მისზობისა არიან უფაღნი წარმომადგენელნი სა-
ზოგადოებისა, რომელნიცა ატარებენ მხოლოდ სახელ-
სა და სრუღებით ხელითგან არა გამოუვით რა! აქ არის

მიზეზი თვითან საზოგადოებაცა, ასე რომ, რად ვინ-
ჩვეთ იმისთანას ვინც, რომელსაცა სრულებით არაფერა
ნაყოფი არა გამოუა რა საზოგადოებისა სასარგებლოდ?
შიშველი მოკალეობა იმითი მდგომარეობს მასში, რომ
ჩვენ ყოველთ ჩაგვარებდეს ყოველს სასარგებლო საქ-
მესა. იქნება არა გვესმის რა! მაგრამ ძნელი ეს არის, რომ
მოვინა ის უფაღნი, არა თუ სსკათა ჩაგონებდნენ, თვითან-
ნაც არ იწერენ და თუ იწერენ, აქამოდენ ფუფას არ შეიტა-
ნენ რედაქციაში. უბრალო საქმეზედ, ოღონდა ვი საკმაყო-
ფილო იყოს, ოცსა თუძანსაც დაგხარჯავთ! ახლა იფიქ-
რეთ, რა უნდა ქმნას საცოდავმა ყურნალის გამომცემმა?
რომ მოსპოს, იტყვიან რად მოსპოვო? იმას ვი აღარ
წარმოიდგენენ, რომელი შეძლება მოიხმაროს გამოსა-
ცემად. თუ არიან იმდენნი, რომელთაც ესმით ძალა ამ
გვარის საზოგადო საგანისა, ისინი საუბედუროდ ჩვენდა
ღარბნი არიან, და რომელთაც აქვსთ შეძლება და დიდას
სარისხზედაც იმყოფებიან, იმათ ისე გასციებიანთ გული,
რომ არც ქართველებში ურევინან და არცა სსკათა სჯუ-
ლის ხალხში. რას გვარგებს სსკათა განათლება, თუ ჩვენ
არ გავინათლეთ თავი! ვწეროთ, ვიკითხოთ, ვიმუშავოთ,
ვიბეჭდოთ, რომ თქვან ესენიც ხალხში ურევინან! ვი-
ფიქროთ, ვიასწოროთ, ვიასჯოთ, გზა გასასწილი გვაქვს,
ახლაგი გვაქვს ყურნალში. იქნება დამცინოთ, (შემოთაც
მოვიხსენიე, ჩვენი ბრწინება ეს არის); იქნება სთქვათ ეს
სულელი ვინ არისო. რადგანაც გიჟრისთ, მოვაწერ ამ

ჩემის სალახობა თუ რცხლის ჭკემით, არა ნამდვილს გვარს,
არამედ თვით იმ სასიქსს, რომელსაც ჩემი საზოგადოე-
ბა მიწოდებს, და თუ უპიკელად გსურთ შეიტყუოთ,
მიძარტეთ ზემოსსენებულს საზოგადოებასა და ის გე-
ტყუივით ვინცა ვარ. უფ!..... ეს რაგონრლაც თიქრმა
შორს გამიტაცა! მშვიდობით! ზოგი შემდგომს იყოს...
შერჩეთ მოვილახპარაკებ თქვენთან. ვერ ეს საკმადა, მე-
ყო აძდენი ლახობა.

მალახუბე.

„ცისკარი“
1857 წ. № 11.

საღაგბო ფურცელი.

II

«ცისკრის» წარსულს ნომერში სად დაკუდექი? აღარ მახსოვს! საზოგადოდ ქართული თვისება ეს განლაკსთ. ჭო, დიას, მგონა იქ დავსდექი, სადაც ვამბობდი, უქ! ძალიან დავილალე, ჟერ ეს საკმაკო არის მეთქი. თქვენ იქნება გეგონათ ლაპარაკით დავილალე, ესე აგი, წერით! არა, შორს ბრძანდებით ამ აზრიდგან, არც წერით დავ-ლალეუარ და არც ლაპარაკით. გულის მოსულს კაცს რა დალაკას. მე დავილალე რა წარმომიდგა ეს საშინელება, რომ ჩვენის თავის უბედურს მდგომარეობაში ყოფნის მიზეზნი ვართ თვითან ჩვენვე! კაცი თავის თავსა თვითონა მტრობდეს!!! არა, თუ ღმერთი გრწამსთ, ამასედ უსაშინელებსება გაგონილს სადმე?... ღვთის გულისათვის, ზირუთნელად მიზასუსეთ და გულწრფელობით! მაგრამ ვისა კსთხოვ გულწრფელობასა. შევიურებით ერის სახლში ჩვენ გულწრფელნი რამდენიმე ქართველნი, კდა-

წარაკობთ, ვლახწარაკობთ, ვჯიუჯიუებით, ეშმაკმა იცოდ
წაზედ? და სწულებით ჩვენის ლახწარაკიდგან არა გამე-
დის წა! კითომც საზოგადოდ კეთილი რამ გავაკეთოთ,
გაკრიგოთ, მოკსცეთ ნაყოფი რამე კეთილი! ღმერთმა
დაგვიფაროს! ღმერთს ჩვენთვის მოუცია ნიჭი მხე-
ლად ლახწარაკში! აი, ბატონი ბრძანდებით, დაკსნდეთ,
მოვიკეცოთ ქართველურად და ვილახწარაკოთ, ვნახეთ
რა გამევა, ჩვენი საქმე როგორ წავა წინ? ცისკრები-
სას თუ ბრძანებთ წავიკითხოთ, აქამდინ რომ არა წა-
გვიკითხავს რა, ახლა რაღას წავიკითხავთ უკაცრავად გი-
ნუ ვიქნები და ჩვენს ცისკარს უძეტეს ნაწილად კითხუ-
ლობენ ბუზები, რა რომ თავისუფლად განისვენებენ
ფანჯარებში, მოსამსახურების ოთახში, იმისი ადგილი
იქ არის, კაბინეტში შეტანა როგორ იქნება—ქართულს
ენაზედ არის დაბეჭდილი; სხვათა ენაზედ რომ იყოს,
აი, ის სხვა არის! ჩვენს ენას ახლა აღარავინ ხმარობს,
წამსდარი ენა არის, გასწორება რათ უნდა; სახლის ზა-
ტრონმა, თავს რომ ჭერი ეჭეოდეს, როდი უნდა
გამოიცვალოს და გაიხლოს! ამასთანავე ჩვენი ქართუ-
ლი ენა მოდათ აღარ გახლავსთ, ადრე მართალია დიდს
ჭატივში იყო ჩვენი ენა, ისიც მაშინ, როდესაც რომ
ლახწარაკობდნენ ქართულს ენაზედ ძოლოდ დიდით-
გან დაწებული ვიდრე ტუფლისის ახანოებამდინ (ეს
უკახასკელი სიტყვები, თუ მოიხსენიებთ, ხათქაში
გახლავსთ ერთს ქართულისაგან, რომელსაც ჩვენსა სამ-

წესიაროდ ზოგიერთნი ქართველნი ბრძენად სსსსკენ!...
კაი ბრძნულნი სიტყვაჲ ჭეშმარიტად!!!) აი ჩემო საყვა-
რელო წარმკითხველო, როგორს მოგს თამაშობს ჩვე-
ნი ქართული ენა ახლანდელს დროში. — რადგანაც ვას-
სენე ახლანდელი დრო, უნდა კიდევ განვიმარტოთ ახ-
ლანდელი დროს მნიშვნელობა: როგორც წარსულს
«ცისკრის» ნომერში, აგრეთვე ახლა ვასსენებ ჩვენ სა-
ზოგადოდ უბედურებასა, და ეს კი არ ვიცი, რას ეძა-
ხით საზოგადოდ უბედურებასა, და უბედურება კი არა და,
ამისთანას ბედნიერს მდგომარეობაში თავის დღეშიაც
არა ვყოფილვართ. ზირველი აქედგან ავიდოთ: ახა რომ-
ელი მტერი აწუხებს ჩვენს მუუდროებით მდგომარეობას?
ახა რომელი ბარბაროსი მაცმადიანი ატყუეკებს ჩვენს ცოლს,
გინა შვილს, გინა ნათესავს და სხვ. მსგავსად აღწინდუ-
ლის დროებისა, რომელშიაც კაცი არ იყო რომ გადაჩენო-
და უსაშინელესს სკედრს თითქმის ყოველი კაცი მტერს
უნდებოდა და თავის ტყუეებს უგანა სდეკდა, ან სწავლის-
თვის ვისა სცალოდა, ან წერისათვის, ან სახლისა და ან კარი-
სათვის? ხომ ამისთანას შეჭირვებაში იყო საქართველო,
მაგრამ მანც ჩვენი ლიტერატურა არ დატეშულა, ვერა
რომელმან ხრმალმან ვერ მოჭკვეთა აღუგავება და წარმა-
ტება მისი ახლა? ახლა ის, როგორც ზემოთა ვსთქვი,
რომ ამისთანას მუუდროებით მდგომარეობაში ვართ,
მტერი ვერა ჭბუდავს ჩვენს შევიწროებასა, სწავლა ჭკვა-
ვის უსიტკობისს საყოფითა, გაჩნა თან და თან მიე-

ცემის სასუსტესა, ჩვენი დაუდეველობით, ჩვენი ესა, რომლისათვისაც ცდილობს უმაღლესი ჩვენი მთავრობა, გაძლიერს ყოველსავე შემწეობასა და ანა რას ზოგაგის ჩვენითვის, ჩვენი კეთილ მდგომარეობისათვის. ამისთანას მეუფრო მდგომარეობაში, კაცს ან შექმლას თავისი სამშობლო ენის მოხმარება! უბედურება ან არის მაშ რა არის? ანა რომელი ბედნიერება არის? მე უბედურება მგონია ესა და! ანა თუ უბედურება, უბედურებაზედ უბედურებაა!! მაგრამ რა, ვის კელაზარაკები უბედურებაზედ, განა იმდენი მხურვალება გვაქვს გულში, რომ ვიგრძნოთ უბედურება?! ჩვენი უბედურების გამაქარკებელი ჯისვი არის და აზარტეშა, ესენი განაქარკებენ თუ ვისმე ჩვენგანში აქვს გრძნობა უბედურობისა, ვისაც ან აქვს გრძნობა იმისათვის სულ ერთია, უჯისოთ და უაზარტეშოთაც, სომისა ან იუოს, იოლათ წავა! იქნება გწყინთ, რომ უგრძნობელად ვისაზე ჩვენს თავსა? ვითომც რათა გწყინთ მართლის თქმა. მეც მავსას ვსხივი, როგორათაც ადრე ესთქვი, რომ მართლისათვის მოლაყებს მქდახიან.— ანა მაშ, თუ გრძნობა რამ მოიბრება ჩვენში, დავსნდეთ ერთად და მოვილაზარაკოთ ერთს სავანსზედ, მხოლოდ სასწორით მიზასუსკოთ და ჭეშმარიტებით, თქვენის სამშობლო ენის მხესა!... ანა, დაბრძანდით თუ ანა, ქართულად ტახტზედ?... ანა, აგრე, ჩემო სამშობლო ენის მოყვარეო ქართველო!.. ანა მინდა ვიანბოთ, გულგრილად, რომ

გორც შეშენის ქართველის თვისებასა, ერთის ქართულის
ენის მოყვარის ქართველის ანბავი: ერთს დიდს საზო-
გადოებაში, თითქმის ტფილისის ყოველთშედ მალაღს,
შეყრილნი ყოფილან რამდენიმე დასბაისელნი; იმათ შორის
ხედავენ რომ ზის ქართულის ენის მოყვარე ქართველი,
რომელსაც მალაღს საზოგადოებაში დიდი მნიშვნელო-
ბა აქვს; იქ ხამოვანდება ქართულს ტეატრზედ ლაშქარ-
კი, უმაღლესი პირი იტყვის რომ ქართველთათვის სა-
ჭიროება მოითხოვს ქართულ თეატრს. აქედან ის გა-
მოდის, მადლობა ღმერთს სიტყვებით არ მილაშაჩანია
წარსულს «ცისკარში», რომ უმაღლესი ხვენი მთავრობა,
არასა ზოგავს ხვენის კეთილ-მდგომარეობისათვის, — ის
უმაღლესი პირი, პატრივი და დიდება ამგვარ ზრუნვე-
ლობისათვის, წარმოსთქვავს ყოველსავე ქართულის ენის
შემწეობასა, რაც რამ კი გამოუა ხედივან. ამ დროს
დაფიქრდება ქართულის ენის მოყვარე ქართველი და მო-
ასსენებს, აი ამ გრძნობიან ლექსებით: «რას საჭირო
განლაგით ქართული ტეატრი მაშინ, როდესაც რომ არის
რუსული და ამასთანავე ოპერა იტალიანურს ენაზედ (ესე
იგი თრინჯულს ენაზედ). ეს იქით იყო; რომ არავის უნდა
ქართველებში!» უმაღლეს პირს ეს სიტყვები ისე საზო-
ზოდ მიახნდება, რომ მოარიდებს თავს ქართულის ენის
მოყვარეს და იტყვის: «კეთილი არ გინდათ, ღმერთმა სუ-
მოგცეთო!...» ახ, კალამო! დასდექ კალამო, საქართვე-
ლოს ბატის გამოხატემო! მავსა აღარ მომდეგს, შენ სა-
ბრადო, გიხმარო! რომ, გიხმარო, ვისთვის გიხმარო

და ან რა სინიდიდით, რომელს ენაზედ? ეგ შენი სპე-
ტაკი თურთა მოვისძარც ქართველთათვის, რომელნიცა
გვპტრობენ ლეკებზედ უმეტესად?! ქართულს ენაზედ ვამუ-
შაკო ეგ შენი მშვენიერი, გარნა საწყალობელი, ნემსივით
განმგმიწავი მშვილდი, რომელიც სძულთ ქართველთ? რომ-
ელიცა ყოველგან, ყოველს უამს და ყოველს წამს ცდი-
ლობენ ძირიანად აღმოფხვრან სხენება შენი?!!! ნურ-
ცა თუ გეშინის! დაგარბიეს ერთი ნუგეში, იმ გვარში
შირი ნუგეშიად, რომლისგანაც წარმოდგება ბევრი რამ
კეთილი სასოგადოდ. გუგავს სასოგადოდ წარმომდგე-
ნელი, რომელიცა იცავს ჩვენს ჰატიოსნებას, ჩვენს სა-
რისსსა, ჩვენს ლიტერატურას, ესე იგი თვითან შენა,
არა მოქმედებით, არამედ სიტყვით. გირჩევს ყოველი
ნაშრომი, შენის სატკობებით გამოხატვები მშვენიერი
ლექსები გაიტახებოდეს იარმუგაზედ და იქ გაისუიდე-
ბოდეს, უკეთუ არ გაისუიდა, გახდებოდეს საციცსავად
მსილველთა! ეს ხვედრი ავი დაცა, თ. გ. დავითის-ძის
ერისთავისგან გამოცემულს ცისკრებსა! თ. გ. ერისთა-
ვი ვახსენე, და ულაგო არ იქნება ესთქვა: რა გრძნო-
ბით ვუყურებდით თ. გ. ერისთავს, რომელმანც დააფუძ-
ნა «ცისკარი», აღადგინა დაცემული ქართული ენა,
ძრავალი კეთილი შესძინა საქართველოს და უფრო მეტს
შესძინებდა, უკეთუ ჩვენ გარდაგვეხადნა მადლობა და-
ფუძნელისათვის, მაგრამ რა? მაგდენი სინიდიდი არის
ჩვენში! საცვლად მადლობისა, სშირად დამდურება ისმო-

და იმ გვარ კაცსედა, რომლისაც ტალანტი და შრომა
ლიწისი არის შესიშვნისა და რომლის წყალობითაც ახ-
ლაც გამოდის ყურნალი. თ. გ. ერისთავი რომ არ ყო-
ფილიყო, აქამდინც დაძინებულნი ვიქნებოდით. რა სახსა
ქართველთა პოეტმან, რომ ველაჩ გააწყო თავისი გრძიო-
ბა ჩვენსედა, ამოსვრით დაჩნება თავი ყურნალს და სთქვა:
როგორც ვიწინავთ, ისე ჭსწირეთო! ჩვენც მაგის
მეტო ვი არ გვინდოდა. აი რა იფასი აქვს ჩვენში
ტალანტს და მასთანავე შრომას...საყვარელა წარმკით-
ხველო! მომიტევეთ, უგაცრავად ნუ ვიქნები შეგაწუ-
ხეთ ბევრის ჩემის ლაყობით, ამასთანავე მგონია მო-
ვეციოც დაილაღენით, აზრძანდით თუ აგრეს, ნუ შეწუხ-
დებით, საკმაო გახლავსო!...სარწმუნო ვარ რომ ქართ-
ველნი ვერცა ბევრს შეჭირვებს ავიტანთ და ვერც მო-
მატებულს სისარულს. ვაჲ შენ ჩემო თავო, ავი არ
დამავიწყდა, დღეს ხომ რწთაჴლას გრივია, არ იქნა
მიშველეთ, წავიდეთ თორემ ველაჩ მიუსწრობთ, დაიშ-
ლებს და ცარიელი დავრჩებით. მეჩმე თუ იქ არა ვართ,
შენი მტერი! ზემოთ უბნელებს დამაჩრცხესებს ესე იგი
მთაწმინდელებს, და სრულად დაგიღუბებით! რა დროს
ღიტერატურაჲ თუ ღმერთი გრწამსთ! არა თუ ღიტერა-
ტურაჲ, ყოველი ხიბრძნე იქ არის!!!

ხუმრობა იქით იყოს და, მე ვიცი რომ ძალიან
გწყინთ ჩემი ლაყობა, ესე იგი, ხიბარტლით ლაზარაგია,

რავი გწეინთ, თუ აძას იქით ვილახებო ტყავი გამაძრეთ.
ძანც რა ტუტუტობას ჩემის მხრით! რომ არავინ მიგ-
დებს ყუჩს! რომელმა გაიგონა ჩემი ნათქვამი? არა,
თუ გაიგეს, სუღელსაც მეძახიან, რასაკვირველია, ისინი,
რომელთაცა გაცეხუდი აქვსთ გრძნობა და ჭკუაშიაც არ
მოხდით ჩემი ნათქვამი. ჩემი საზოგადოება სომ რადს? სუღ
მას იძახის, ილახებს, ილახებს და დაჩუძდესო!..

ძალაუბე.

„ცისკ.“ 1857 წ. № 12.

ს ა ლ ა ე ბ ო ფ უ რ ც ე ლ ი.

III

მუვიდობის ჩამოვარდნა მკითხველთან ახალ-წლის-გამო. — მოლოცვა ახალწლის და სურვილი მოლოცვისა. — მასალა და იმედები. — ძველი საღაყბო. კრივი, — ახალი საღაყბო. — სომხური გაზეთი. — ბუღვარი. სხვა და სხვა განსჯა. — ოპერა და მისი სწეულება. — ყან-მარცხი და გარუებული თვალთმაქცობა. — ჭამ-ბაზობა. — ხენოსნობა. — მოგონება ძველებურის ქი-რიობა. — თეატრი. — დასრულება ღაყბობისა.

წარსულს ფურცელში, მგონია, გულსაკრულად გან-კმარდით ერთმანეთსა, საყვარელნი მკითხველნი. ძაკრან-ისეთი რა სამდუარავი იქნება, რა მტრობა, რა ბოროტო-ბა, რომელიც არ განქარდეს, არ მოისპოს ყოველასა შემ-მუსკრელის დროასგან. ყოველივე სუსტდება და ქარწყლ-დება იმის წინაშე, ყოველივე — არამც თუ ჭირი და სახლო რამე კაცთათვის, არამედ თვით სიხარულიც, ლხინიც, ტრფობაც... ხვეს, სუსტნი ქმნილებანი, ვემონებით დროს და მისს უფლებას, და მხოლოდ, როდესაც დასრულდე-ბა ერთი წელი და დაიწყება მკორე, სხვა ყველანა გვიწა-

მებისა, ვესურვებთ ერთმანეთს ახლად წელთან ახლად
ბედნიერებას, ძველს წელთან ძველის ჭირის დაძ-
სობას. და ესრეთ, დღეს არის დამდეგი ხელის
ათას რვა ას ორმოც და მეტეჩამეტის წლისა, გუშინ
იყო დასასრული მეხვიდმეტისა. მომიპყრია თქვენთვის,
საეკარელხო მკითხველხო, ჩემი მოხვეწიანი, გკოცნი
ძმურის კოცნით, მოგილოცავ ახლად წელს. დმერთმა
ინებოს მოაძობოს ყოველი ჭირი, ვნება, ბოროტი, ძვე-
ლის წლისაგან მოყენებული; თვით სსოვნაც აღარ დაჩხეს,
ამოიფხვრას გულის სიღრმიდამ. სწორე მოგასსენოთ,
ან იყო მეტად მადლიანი წარსული წელი: გახსოვსთ ჯერ
გვაღვა, მერე სოლოა, მერე ნაღვარა! ბუკრი ავი მო-
გვეუბნა... წეუღიმც იყოს იმისი ფეხა! რომ აღარ
დაგვიბრუნდეს; დაკლოცოთ ახალნაშობი წელი, დაკლუ-
ღუნოთ ნახა, კუგაღობოთ ქება ისაროს, აღორძინდეს
ჩვენ სასიხარულოდ, ჩვენ საამოდ, სარგოდ. მთელი წე-
ლიწადი იყოს აღვსილი მსოლოდ ერთის სისარულით,
ღვინით, ამასთანავე თანხმობით, სარგებლობით. ვისურვი,
ვისურვი გულის სიწრფელით, რომ ღვინი ღვინათ
დაჩხეს, და ჭირი აღარ განმეორდეს. იცით, მკითხველხო,
მეტადრე რას ვაწადი მე, თქვენი მონა და ფეხის-
მტკერი? იძას, რა ჩამოვარდეს ჩემში და თქვენში
მშვიდობიანობა! თე მეტი რამ მომივიდეს ღაებობა,
თქვენც მომიტევეთ და აღარ გამოძევიდნეთ: რა ვჭქნა,
ჩემი ბუნება ეს არის, მაგრამ რაც მომდის მეტი, მერ-

წმინეთ მეტის ერთგულებით, მეტის თქვენდა კეთილის
ნდობით. მე ვარ თქვენი მონა, თქვენთვის გახენილი,
რო არ მოიწყინოთ, არ მიეცნეთ მიღულებას. ბევრი
მასალა გვიძვეს წინ, უფრო უმეტესი იმედეები. ბევრი რამ
გვაქვს სათქმელი. ჩვენი რედაქტორიც არ არის ესლა უიდე-
ლო და უფროთ: როგორც მითხრა ყურში, ბევრნი საიმე-
დონი კაცნი დაპირებიან დახმარებას; ჯერ არ ასახე-
ლებს იმათს სახელს. დავჩნებით ცოცხალნი, ჭსნობთ,
დაინახავთ.

აი დავიწყე, ახა მომიგდეთ ყური.

აი გამოვედი შინადაც... სად წავიყვანოთ, რა გიჩვენოთ?
მოდო წავიდეთ ჩვენს სალახებოზე! სიამ იცით სალახებო რა
არა, ან სად არა. არცკია გასაკვირველი, რომ არ იცოდეთ,
ან დაგვიწყებოდესთ. სალახებო არა პატარა. მეიდანა, აიქ,
ძველი ძეგლების სასახლის წინ, ... მაგრამ მიხვდით. იქ,
ძველს დროს იყო შუა-გული, სადაც ყოველი ადგილო-
ბრივი ახალი ამხავი მოგროვდებოდა და ჭპოვებდა ბინას.
იქ ჭსნობდა კაცი კარგსაც და ავსაც ქალაქისას, ქართლი-
სას, მოქალის ქვეყნისას, სადამდინაცკი გაჭსწვდებოდა
გეოგრაფიული ცნობა მაშინდელთა ქართველთა. იმ
დროს არ იყო არც ფოშტა, არც გაზეთები, მაგრამ
მაშინაც ჭსნოვრებდნენ, მაშინაც ტყობულობდნენ სალას
ამბეებსა თუმიცა არა ეგრეთ მსწრაფლად, — სალახებო იყო
მაშინდელი ფოშტაც, გაზეთიც. — აი მძიმედ, სელ-ხელად,
აქა-იქ ქუჩებიდამ ჩამოვლენ ხანში-შესულნი კაცნი, ჩამო-

სსდებთან ტივის ხეებზე, და დაუწყებენ ერთმანეთის
საუბარს:

— ნიაზო დიმიტრი, შეიტყე რა მიუქარავს გსენის ხანს.

— რა მიუქარავს? არ შემიტყვიან.

— ხეებს ბატონს გადაჭსდგომია.

— ეს ძეწამდენე დასაბრუნებია?... არ შეუტყვავს თავი,
შეუტყვავს კაცობა, ფუ იმის წვერ-უღვასში... შენ კი
შეუტყვავს, ვინაზო ესავე, საზღლის სასახლეში რა
მომხდაწა? ხანდის თამაშობაში ირანე მდივანს გოგია
მოუწავისთვის კამათლები პირში მიუყრია, და იმასაც
კომბადა თავში უსწრალია.

— არა, ეგ არა მკურა, ვეჭობ რიფა წამხდარს...

ამ გეგრი და კიდევ სხვა ამბავი, სადაცობში
გამოაშვებულა, მოიფინებოდა მერმე მოელს ქალაქში,
განიბნეოდა სახლებში, და ესრეთ საზოგადო სა-
ლისის-მოყვარება იყო მოკლული და კმაყოფილი. —
ჰი, სადა ხართ, უწინდელს დაზბაისელს, უწინდელ-
ს თანამქალაქებარს, სადაცობს ბომს, სადაცობს
ხინაღს! გონებთანა იყო თქვენა სიტყვა, და რა
საც იტყოდით, ეკელას ჭკონდა ფასი, მართალში
არ ვრია ტყუილი, სუმრობაში დახლანდრობა. სა-
და ხართ, აღზდექით, გვასმინეთ თქვენა სმა, გვა-
სწავეთ, დაგვხმარენით: თქვენა ძირიელი, ჭკვიანი სიტ-
ყვა საჭიროა მეტადრე ჩვენი საზრდას, მიმჭრალეუ-
ლის «ფისკრისთვის...» მაგრამ, სადაა არიან ეს პატრი-

ტემუხნი მოსაუბრენი პატარა ტემულის ძველის დროისა-
ნი? უბრალოდ განისმის ჩემი ძახალი, ამაოდ აღმაშფოთის
სქენი, — ჩამი-ჩუმა არ ისმას სალაყოზე, მაძლევს ხმას
შხლოდ ცარიელი ცივი ჭაერი... რა გვეშველება, მაშ
სად წავიდეთ, რა გინგენოთ ღირსი ჩახვისა?... მოდა
გავიდეთ სეიდხადში. იქა, დამოყნის წინ, იმართება
სოფლქვე კრივი, მაგრამ, ვჭგონებ, ესლავ ვერც იმას გულისთ
გმაყოფილი: გეჭმნებათ გაგონილი უწინდელი კრივიანო-
ბა, რომელშიაც გაერეოდნენ დიდის გვარის — პირსი,
განაგებდნენ და განამსწვევდნენ მოკრივეთ. ესლავ ვინლავ
არან, ვილავ დაჩენილან იმათ სამაგიროდ: ვჭსედავთ
მოკრივეთ შორის ვინლავ ადამიანებს კარტუხები, და
გაკლესილის პალტოებით, და ესრეთ ამ კარტუხებს
და პალტოებს დაუჭერიათ ადგილი ძველებურის კალმუხის
ჭუდებისა და ზვანისკიანის ჭულაჭუბისა... დავანებოთ თა-
ვი კრივის, იქნება მომავალს უკვლიერებში უფრო ლა-
შათი დაედოს, წამოვიდეთ ქალაქის გულში, ვნახოთ
რას აღმოგვიჩენს ასლანდელი საზოგადოობითი ცხოვ-
რება, გამოცვლილი და განახლებული.

დღე არას წამთარანი. მზე ჯერ კიდევ მაღლას, სო-
ლოლაკის თავზე, მაგრამ, გაბმული გაცივებულს ბურუ-
სიანს ჭაერში, არ იჩენს სსიკებს და ძლივს გადმოად-
გავს ცუნგლიანს სინათლეს ძველს გორგასლანის ქა-
ლაქს... ვეება შადრევანი, პოლიციის წინ აღკებული,
თითქოს იყოსო ძველმსახურების წყარო, არ ასძევს

ანაკვის თავის წყაღს, რადგანაც არის უინვისაგან შეკრუ-
ლი. მარჯვნივ, თამამშოვის ქარვასლის წინ, წახვეულნი
ბეწვიანს პალატოებში და შუბებში, მიმოვლიან მცხოვ-
რებნი ქალაქისანი გრძელს და განიერს ქვის თილქან-
ზე. უკელას გუნტულს ქალაქისას ჭყაქს თავისი განხსოვე-
ბული ხალხი. ესრეთ ჩემოსსენებულს თილქანზე ჭმო-
ვებთ ძველს მოქალაქეთ, და იმათ შორის ასალ-
გახდათ ვაცთ, რომელნიც შეუდგებან იმათსავე გზას
და აპირებენ იმათებზე დაძველებას. რა ურიგოა, იმათი
მხრდელი ჭყერი არის ანგარიში, სარჩოს-შემინება,
ამ ჭყერში იბადებიან, ამ ჭყერში ჭსტსოვრებენ
ეს ბინა ერთ რიგად მიემგზავსება ძველს სალაუბოს,
რომლისათვისაც მე ესლა ასე ვჭსწუხ და ვოხრავი თუბ-
ცა ამ ასალს სალაუბოს სსჭა ხნე ჭსტირს, სსჭა ბეჭედი
ამეკს, ესე იგი ვაჭრობისა და გამორჩობისა... აქ იტყო-
ბება წინათვე, თუ რა თოდრატებო და რა აღებ-მიცემბ
უნდა შეჭსდგეს, იქვე შეიკვირის და გადასწუდება წი-
ნათვე ყოველი ვაჭრობის ამხანაგობა. აქ ყამად ჭსწორე
მოგახსენათ მე ყური მიჯაყარ იმ სავანს, რომელიც
უფრო კასლოვების ხემს თიქანს, იქ იყო ბეჭითი მას-
ლაათი ხსლად დაგუძნებულს ხომსურს ჭსწოხე «მელუ
ჭაიასტანი», და დიდს ჩრუნვასში შედიოდნენ, თუ რომ-
გორ დაესმაწინს იმის გამომცემელს. ზარაჭადა სომესო
მამ უღის-შეიღობას, არა გვანან ჩვენს ქართულებს.
გულამომდარი შემოვადექ ბულვასს, ვალავნისა ქუჩასზე.

აქ სრულებით სსხა ჯერა ხალხი ინახება. რუსობა, და აქური ახალგაზდობა ეკროზის რკულზე განდილი, — აი რა შეადგენს უმთავრეს საზოგადოებას ამ თილაქნიანის ბულვარისას. რადენს ხსავთ ამ უმაწვილ-გაცებში, რამელთაგანც არც-ერთს თავი ხაკლები არ უნდა არცერთს მინისტრზე. იმას სხესე წაიკითხავ უმაღლესს რადაც სავნებზე შრუნვას. აქ ყოველი ახალი ამბავი ანახდად შეიტყობა, აიწონება კიდევ და განისჯება. იმ დროს ჭქონდათ ლაშარავი ერთს მოხელეზე, რომელსაც რადაც საჭმე გამოეძიებინა, აღმოეჩინა მტყუანნი, მაგრამ ბევრის კვი-გაცების წყალობით, თვით იმასვე საბრალოს უზიკებდენ სდმართალ ქვეშ მიტყმას. არ ვიცი ვი ბულვარზე რაგორ გასაძმართლეს იმისი ბედი. იყო კიდევ ბევრი აღებ-დაღება აქურთას ქალაქის ვალებზე, რუსულს ყურნალებზე, სომხურ და სპარსულს გასეთებზე, და აცა თუ ესსენებინა ვისმეს ჩვენი საბრალო «ცანკარი». — მაგრამ უმეტესი თქმულობა და სქა იყო იმასე, რითაც ვი ამ უამად ჭსცხოვრებს და ჭსუნთქავს საზოგადოება ბულვარისას. იყო დიდი ხსენება ოპერისა და მისის რომღერლებისა — გაცისა თუ ქალისა. ყური მოვჭკარ ორის გაცის ბასს: ერთი იყო ძერწარის სიმღერის ქებაში, მეორე შონტიროლისა; მაგრამ ერთიც მიჭქარავდა, მეორეც დაეწიე ერთს გაცს, რომელსაც წაეკითხნა ძველი პანტეონი და ყველას აბეზრებდა თქმით, თუ რა ხმის ხატრონია ახლად მოსული მომ

ღერძალი ჭერზანგის აქეთ — იქიდაძე ისმოდეს მხოლოდ სა-
 ხელები: როსსიანისა, ბელლინისა, დონიტეტიისა, კერდი-
 სისა, მერიბერისა, და ასე გაშინჯეთ ვაგნერისა — ამ თა-
 ხამედროის გერძანისა კომპოზიტორისა, რომელსაც შე-
 მოუტანია ახალი ვახანები მუზიკის ხელგანებაში და
 თითქმის გული წაბრუნებდას ტუბილ — მოსასმენს იტა-
 ლიურს ჭანგებზე. არ ვიცოდით რა მექმნა, და მეგონა,
 რომ ვიყავ ანა გორგასლანის ქალაქში, არამედ მილანში,
 ანუ ვენეციკში. შემსკდა ერთი ხადრანი უმაწვილი ქა-
 ლი, რომელიც მოდიოდა და იძსოდა: თქვენის ბელლი-
 ნის მხეს, ხადრზე ფეხი არ დამიდგათო. — ახლოს ქუ-
 ჩიდაძე ხამორობდა ერთი იმერლის მუშა და დაჭსდა-
 ხიდა:

ფიგარო აქა,
 ფიგარო იქა,
 ფიგარო ზეკით,
 ფიგარო ქეკით!

ასე სულ გადაწყულან, ყველას მოჭსდებიანთ რაზარის
 რაღაც სსეულებს. პატარა — ბიჭების კივილია და დონ-
 სისა მობილის სმაზე, სომ ილაჯი წაიღო.

შემოდამდა ბულგარზე. მარცხნივ, გიმნაზიის წაღს
 გახადდა სანთლებითა. ჯერ მეგონა, რომ ეგ წამინია
 შეთქი მოსწავლეთა, მერმე მივსკდა რომ ეს განათლების

სასლი უთხრებიათ ახლად მოსიყლის თვალთმაქცის უან-
მარტინისათვის, რომელიც ადგენს იქ თავის ობიექს.
აგელ, ზაღა იყო გატენილი ხალხით: კვსთქვი, მაშ რა-
ში შეეტყოს მეთქი თვალთ-მაქცობა. წინ იდგა დამკლავ-
ებუდი, მსუბუქათ ჩაცმული და მარდის შესედულობის
გაძრე, წარმოადგენდა ერთს მეორეზე გასაკვირველს ობ-
იექსს. აქ თავებს წაგლეჯდა ტყედებს და ისევე გამოა-
ხადდა, იქ ცარიელის სელსასობიდან გამოჭნდგავდა ვე-
ება ბადიას წყლითა და სავსეს თეგებებითა. ერთს პატა-
რა ბიჭს აუერა მაგრან თვალები, პირიც კედლისკენ აქ-
ნეკინა, მერმე მოჭსთსოვა მტკერლებს ქალადის იგულე-
ბი და იქ ბიჭს გამოაცნობინა, თუ აუულები რავდენიანია,
რა ნომრებიანი და რომლის წლისანი . მტკერელნი, მე-
ტადრე ქაღნი, გაკვირებულს იუენენ ამდენს სასწაულ-
მოქმედებაზე, ბეჯითად ჰსტეძენ ტაშს და შედიოდნენ
გამოუთქმელს აღტაცებაში. ბოლოს იმ კუდიანმა გამო-
იტანა ცარიელი ბოთლი და ვინც რა მოინდომა, ცარი-
ელის ბოთლიდან წამოუსხა რუმიკებში, ვის ლიკორი,
ვის ხერესი, მადერა და სხვა-და-სხვა კეროპის ლეინო-
ები. მე მომივიდა ერთი მოსწრობილი ფიქარი, და იმ
დროს, რომდესაც ტაშის კვრით დაურუებული თვალთ-
მაქცი მიიქცეოდა სტოლისკენ, წამოკეწიე, კვსტაცე სე-
ლი და ვუთხარ: ანა, მუსიო, მომიცა, შოჩს რად მი-
ვდივარ, თუ რა რაძე ოსტატობა შეგიძლია, გაახინე
უანწი ან გზარტეშ და დამისხი ჰაშნიკი სუბის საყვარ-

ღის და სამშობლოს კასურის ღვინისა, დამისხი სკუ-
თრივ ჭკჭკვადის ზურის ღვინო. ჭსწორე მოგახსენოთ,
ეს განთქმული წარჩინებული ოინდარი უცებ გაშრა,
დაივარცა, თითქოს თითონვე მოჭადებოდა წალცა ვა-
დო, არ იცოდა რა ექმნა. სასწრაფით და ენის რეკით
წამომძახა: უგაცრავათ, კიდევ გაკათავეო, აქამდინ სად
იყავიო. და ესრეთ, ვერც უახწისა და ვერც აწარფეშის
გახენს ვერ შეიძლო, კასურის ჭაშნიკისა რაღა მოგახ-
სენოთ. სირცხვილეულმა იუცხლავ წამლაშენისა მუხიკას,
თავი დაგვიკრა, გამოგვეთსოვა და გუითხრა: წარმოდგე-
ხამდინაო. და მას აქეთ, არამც თუ ვიდევ რომდისე
ჭქონია წარმოდგენა, აღარც კი სადმე დაგვისახია. ასე
ვიციო ჩვენ გაცრეეებს თვალ-მაქცებისა იმათი მოსატ-
ყურაი არავინ არი. აქეთ მოისუდე, ჩვენო მოლაყბე,
ბასაქალა! მომძახიდნენ უველანი, ჩამოვიდოდი რა, ვი-
თა ძლევა მოსიფი მოლაშქრე, ვიბეზე. მაგრამ მე უუ-
რი არავის ვათხოვე და ჩამოველ ბაკა ბუგით ისევე ტრო-
ტურაჩე. მეტად მომიჭირა სიცივეი, დაწვირე ასკლა
კლუბში, რომელიც იყო განაღებული და იწყო მუნ
დროშეების დეჩამ: მაგრამ მომაგონდა, რომ იქ იზოებს
ერთი ცხრის მოთამაშე გვაში, რომელიც სელმარდობით
თითქმის უან-მარტინსაც არ ჩამოუვს, და აღარ აკედი.
მე ოინებო თვალთმაქცებშიაც მეჯავრება, არამც თუ ე-
თილ-შედგენილს საჩოგადოებს ში.

მეორე საღამოს, ისევე იმავე გზით, ამოველ ვიდევ

ბულვარზე ამ გზობით იყო სსკა სანახავი. შირ და შირ, ზედ გზის შირში, სადაც დგას ახლად-აღებული ფაქრის შენობა, ეკიდა დიდა ოთხ-კუთხიანი ანთებული ფაქრის; ფაქრის ზემოთ, ბოძზე, სერიალებდა იაქჩანი, და გვერდითაც იყო ჩამოყენილი დიდა ტილო, რომელსედაც სინათლეზე გაიწეგოდა გამოსახული კეებს გარეული დათვი. მე მაშინვე შენიშნა, რომ ეს უნდა იყოს სახლი მსეტებისა, რომელიც დიდა ხანი არ არი მოუყვანიათ შორის ქვეყნიდამ ტფალასში საჩვენებლად. სალისმა წამიტაცა და წავსდგა თვისი. კარებზე ეკრა თურქული, რომელსედაც წავიკითხე: შირველი ადგილი ათი შაუნი. რა? ვიფიქრე. ნუ თუ მსეტების სახვასშიაც უნდა თუელი ვამლო მაშინ რომდესაც ჩვენ მხარეს რავდენი მსეტია; ამ გვარ საქონლით ნუთუ ვინმემ გაგვაკვიროს? მეძე რა, საქმე რად გავიჭირო, რად დაკვირვებინო; მაგრამ აღმოვიკითხე რა იმავე თურქულზე, რომ მსეტები არიან მაგრად დამწევდელნი რკინის ყაფაზეში, კვსთქვი, მადლობა შენთვის - მეთქი, ჯ შეველ. ვნსე მართლად მრავალი საკვირველები; ერთი დიდა გველი, წოდებათ ბოა კონსტრიკტორი, თითქმის თორმეტ-ცამეტი ქართული ადგილი სიგრძე, ინდოეთიდან გამოყვანილი, რომლისაც მითხრეს თვით ლომსაც ერეგო. ღმერთო დიდებულო, გველს გველობა არ ეყოფა რომ ამისთანა ღონიერიც არ იყოს. კარგი რომ ამგვარ გველს ჯ გვერდით: აქური გველები სულ გალეული ხალხია. მერ-

მე იყო ჭკე ი ფოცხეკერი, საშანელი კაცის მჭამელი; მეჩემე მაიმუნები, ტურები, თაგვები და სხვა და სხვა ფეკრის თუთაყუძები: ამ გვარებიც ბეჭია ტფილისში. იყო კიდევ ერთი მკელი ჭრანციიდაძე, ორი ამერიკიდაძე, რა მოგახსენოთ, ღირდა იჭიდაძე მოუგანად!

მესამე გზობით, სალამოს უძის, ჩაკელ უბახზე, სადაც თათქმის ნასეკაა ამ მეიღნისა უჭირავს სხვა ფიცრით აღებულს შენობას. მუსიკა იკვროდა და იყო დიდი ხალხის დენა. იქ წარმოადგენდნენ თავიანთს უნრებს პეტერბურგიდამ მოსული ჯამბახები და გვიჩვენებდნენ თავიანთს ცხენოსნობას. ბეჭი კარგი ჯამბახები მინახავს ჩემს სიტოცხლეში, ბეჭის კაი ცხენოსნებს მოვსწრებივარ, და ამასთვის გული არ მიმიდიოდა რომ შეესულვიყვავ და მენახა ეს ასეაღ შობძანებული ხალხი, მაგრამ რა ხელი ეუბნება? თქვენთვის, ხელ თქვენთვის, საყვარელი მეათხველს, რომ გაგართოთ, გასაამოქნოთ. ლაზღანდრობა ხომ გიყვარისთ, და აი შევიდეთ, ნუ დაკნოგავთ ერთ-ორ მინალთუნს, ამიტომ რომ ხუმრობა არ არი ველარ ვნახვთ, კარებში გვიცხადებენ, რომ დიდ სახს ადარ დაკრჩებით ტფილისში, წავალთ, და დამჩნებით უნახველით. რაღა გვეშეკლებს???

ესწორე მოგახსენოთ, მე დადად მომეწონა შინაგანი გამართულობა, თუ საჯდომი ხალხისა, თუ წარმოსადგენი. დაიწესე ჯერ გაჭიმულს თოკზე ხტომს ქალებმა და კაცებმა, დიდი ვარჯისი გახლავთ, დიდი

გამბედელობას სიარული თოკზე, რომელიც არის გა-
 ჭიმული მსოფლოდ რა-სამ მტკაველზე ადგილიდამ. არა
 ჭკვანების ხეებუის ჯამბახებს, რომელიც რაღა თოკ-
 ზე დაჭსტიან, იტყვბ ჭკეში იკარქებისა და წინათვე
 ესაღმები იმათ. მუამე ატყდა ცხენების ჭენება და არ
 ცხენებისა, თითქოს ციგნები იყვნენო. წამოიღვისით
 რკალივით შემოიფიტრული ადგილი, სულ მგონია არ
 იყოს რაღა ათა ნაბიჯი იმრგვლივ, გამოთრევედენ
 თითო-თითო ცხენს, შემოასტებოდენ ზედ, ეს კი უხდა
 კვსთქვათ მეტად მარდად, ნამეტნავად ქალები, დაარბენი-
 ნებდენ. ვუუურე, ვუუურე თუ როგორ ტიტველა დე-
 დაკაცები უბელო ცხენებს გავაზე ასტებოდენ: აი ბჭკენც
 შეგარცხვინათ მეტჯი და ამას იქით თჭკენთან მომსკლე-
 ლიც. ამის შემდგომ დაიწყეს ძალაყები და სხვა კი-
 დეგ რაღაც მიჭირების წამოვდექ სჩჩქართ და გამო-
 ვარდი გარეთ, ბნული და ცივი ღამე აწვა ყაბახს,
 თუიცა წარსკვლავებს უინვისკან მოჭერილს გაჭქონდათ
 კამკაში. მომაგონდა ძველის დროს შეჭტევეები, უწინ-
 დეღი ასპარქობა, უწინდელი ჭირიფობა ყაბახზე, ხა-
 დაც, როგორც მოგვითხრობს მეღექსე (თავადი გ. მ.)

... დაყსასწაულსა,

- მის შეჭტეკით, ღსინით მარწოდებუღსნი,
- მის ჭებუნბ კაცნბ ყაბახსს ვრწყელსა,
- მის ჭეურებად დარახტულ და დარაქმელსა,
- მის ვით ალვა რგელნი ცხენზე უმრავად

მოჭქრის ეგრეთ, ვითა ჩიავი...

ჭკრეს ნაღარასა განიუვენს ორად,

სა საამო ჭსჩანს სანახავი!

ცხენთა თქრალი, შუბთა ტრიალი, ვირითთ სრიალი,

ეურთაძვთ ბრიალი,

ცხენიდგან ხტომა, კვლად შესტომა, უჩანგთა

ტემა და სრმათ კრიალი!

ზოგი არწივსა,

ზეცას მიუჩინავს,

ისრითა მკვეთრით მკერდსა განუკვეთს.

ჯირითი ზოგის

ზუსუნით მოჭქრის

და თვისსა ნიშანს შორს გარდუძახებს.

.....

დაკჭხედუ საათს და იყო მერვე. საჩქაროთ გაკემგზავრე თეატრში. იყო დანიშნული სევილიის და ჯაქი... მაგრამ კმარა ამდენი ლაუბოზა, მეტად დავილაღე და მგონია თქვენც ბლომით დაილაღენით. ზოგი კვლავ იყო. მეტად რე სომ იცით, თეატრი ჩემი ბომონია: იმაზე გადამიგია ჩემი საცოცხლე, იქ მიტარებია, იქ მიტინია, იქ დაკემტკბარვარ... დარჩეს თეატრი შემდგომს თურცლამდინ.

მალაყბე.

„ცისკარი“ 1858 წ. № 1.

ГРУЗИНСКІЙ ТЕАТРЪ.

Въ наше время, новое предпріятіе въ сферѣ матеріальной потребности страны—уже не новость. Сооруженіе новаго моста, открытіе новаго пути, связующаго одинъ торговый пунктъ съ другимъ, уже не составляютъ эпоху. Они сдѣлались обыкновенными, ежедневными. Общее вниманіе останавливаютъ нынѣ другія событія, другіе памятники,—мы видимъ другія учрежденія, которыя даютъ толчокъ цѣлому населенію, двигаютъ его разомъ къ новому быту, къ новому порядку вещей. Къ такимъ учрежденіямъ, безъ сомнѣнія, принадлежитъ, по своему назначенію, грузинскій театръ.

Объ этомъ замѣчательномъ явленіи не много знаетъ до-нынѣ читающая публика, знаетъ только, что въ Тифлисѣ, въ прошломъ 1851 году, учредилась грузинская труппа; но этимъ немногимъ она, вѣроятно, довольно заинтересована. Предупреждая общее любопытство, скажемъ, какъ водворилось искусство на туземной сценѣ и какъ идетъ оно.

Чтобъ судить какъ важно значеніе туземнаго театра здѣсь, въ Грузіи, должно вспомнить, что сцени-

ческое искусство никогда не было знакомо ей, да и не было доступно вовсе ея нравамъ, ея понятіямъ. Просвѣщеніе, которое посѣтило эту страну еще издревле, вмѣстѣ съ христіанской вѣрою, не принесло сюда однако же всѣхъ своихъ животворныхъ элементовъ. Вліяніе его отразилось на письменности и на немногихъ установленіяхъ гражданскихъ, а не на дѣйствительной жизни, на понятіяхъ и учрежденіяхъ народныхъ. Таковое отчужденіе происходило, впрочемъ, не оттого чтобъ страна не сочувствовала внушеніямъ образованности, но оттого, что была слишкомъ зависима отъ деспотическаго вліянія ближайшаго Востока. Ее давили, своими тяжелыми обычаями, Востокъ—этотъ ревнивый Востокъ, который налагалъ на жизнь оковы безчувствія, пряталъ ее подъ замками, не позволялъ высказываться ни въ чемъ, и не терпѣлъ ничего, чтобы могло даже напомнить объ ней. Оттого и мысль не могла пробудиться ни для единого подвига, желанія остывали, потребности удалялись или вовсе не существовали. Такъ было сегодня какъ вчера, и завтра какъ сегодня. Но вотъ приспѣло время отрѣшенія отъ Востока. Съ водвореніемъ русскихъ въ краѣ, желанный переломъ начался: затворы начали колебаться и падать передъ могуществомъ цивилизаціи, жизнь стала выглядывать изъ за рѣшетокъ, хотя еще не совсѣмъ смѣло, озираясь, думая, ловко-ли это, прилично-ли, не будетъ-ли противно измѣнять своимъ обычаямъ, своей скромности, вѣками укоренившейся. И эта борьба со старо-

давней привычкой и привязанностью продолжалась долго. Нерешительности и сомнительно положили конец — сначала первое благородное собрание, учрежденное в Тифлисе в 1839, а потом первый русский театр, устроенный в 1845 году. Эти два учреждения были вполне благоприятны, в пору придуманных, они выдвинули туземное общество окончательно наружу, и оно пошло радостно на встречу новой жизни, на зовъ новыхъ потребностей. И то, что было предпринимаемо в Тифлисе, для улучшения общественной жизни, повторялось и в прочихъ городахъ, почти в тѣхъ-же видахъ, почти съ тѣми-же результатами.

Но все-ли слои туземнаго населенія могли воспользоваться одинаково и вдругъ указаніями общественныхъ двигателей? Не были-ли указанія эти, для многихъ изъ нихъ, недоступными, нѣмыми, чтобы понять всю пользу, все преимущество новаго, и послѣдовать за общимъ движеніемъ, стать подъ общій уровень съ современными требованіями? Такъ дѣйствительно, улучшения коснулись только нѣкоторыхъ извѣстныхъ сословій, и то поставленныхъ въ ближайшее соприкосновеніе съ русскимъ обществомъ, къ чему способствовали и многіе другіе пути, для образованія ихъ указанные; но большинство не могло быть причастно ни къ тѣмъ улучшениямъ, ни къ тѣмъ усовершенствованіямъ. Между нимъ и міромъ новыхъ понятій лежало еще значительное пространство, значительная преграда, отдалявшая сближеніе

свои нравы, свои предрасудки, свои причуды, сохранявшіеся въ упорствѣ и недопускавшіе благихъ перемѣнъ. Поэтому требовался вѣрный и могущественный посредникъ, который-бы сталъ дружественно между тѣмъ и другимъ и, убѣдительно, своимъ-же языкомъ объяснялъ этому большинству невыгоду прежняго быта, превосходство новаго, сближая, сродняя съ образованнымъ міромъ въ понятіяхъ, мысляхъ, общежитіи. И вотъ посредникъ. этотъ найденъ, и въ чемъ-же—въ томъ самомъ способѣ, который съ-иско-ни вѣковъ былъ несовмѣстенъ съ нравами народа, и который поэтому могъ служить скорѣе противудѣйствующимъ, нежели способствующимъ средствомъ къ достиженію цѣли.

Князь Намѣстникъ созналъ, что учрежденіе мѣ-стнаго туземнаго театра будетъ имѣть здѣсь вѣковое значеніе, что театръ этотъ, при существованіи русскаго, поможетъ въ достиженіи великой нравственной пользы, вообще театромъ предлагаемой, и что если русскія представленія необходимы для образова-нія вкуса извѣстной части общества, то туземныя едва-ли не необходимѣе, чтобы извлечь остальную изъ міра предрасудковъ, къ которому эта остальная и самая большая часть еще прикована, и упорству-етъ принять участіе въ развитіи общественномъ. Въ этихъ видахъ, предположено было учредить грузин-скій театръ въ Тифлисѣ, какъ центрѣ первыхъ на-чипаній для пользы страны, и вотъ какъ исполнилось и какъ идетъ теперь это великое дѣло.

Для опыта дано было въ Тифлисѣ въ 1850 году, благородными любителями театра нѣсколько грузинскихъ представлений; исполнялись всего двѣ комическія пьесы, написанныя княземъ Георгіемъ Эристовымъ. Опытъ этотъ былъ чрезвычайно удаченъ, принять грузинской публикой съ живымъ восторгомъ и заставилъ въ первый разъ увѣриться, къ всеобщему удивленію, въ возможности драматическаго искусства въ Грузіи. Но съ первою идеею объ основаніи труппы, должно было подумать, изъ кого составить ее и что дать ей играть—двѣ главныя вещи, два существенныхъ вопроса, которые, по своей неудобности, могли остановить благое предпріятіе при самомъ началѣ. И въ самомъ дѣлѣ, гдѣ было отыскать въ этой массѣ непрізнанныхъ туземцевъ кружокъ людей, готовыхъ выступить на небывалое и неслыханное поприще, столь публичное, а изъ того можетъ быть и неприличное; какъ было объяснить имъ искусство и всѣ его тайны, какъ было создать изъ ничего цѣлый репертуаръ, при недостаткѣ въ настоящее время класса туземныхъ писателей, не только для сценическаго дѣла, но даже для простыхъ пѣсень, для которыхъ здѣсь всегда были свои менестрели даже при совершенномъ упадкѣ словесности? Но, видно, боги искусства сами благословили начинаніе, въ угоду имъ предпринятое, и оно совершилось вдругъ и съ невѣроятнымъ, изумительнымъ успѣхомъ.

Сформированіе труппы и введеніе ея на сцену тифлискаго театра, а также и возстановленіе репер-

туара было поручено тому, кто создалъ первое драматическое произведеніе на грузинскомъ языкѣ, и кто далъ этимъ возможность исполнить и первое представленіе на томъ же языкѣ. Князь Георгій Эристовъ, принявшись за столь серьезное дѣло, тотчасъ понялъ, что напрасно будетъ искать онъ актеровъ въ сферѣ людей ознакомленныхъ съ общественною жизнью, онъ ихъ въ ней неотыщетъ. По необходимости, и одной лишь необходимости, онъ долженъ былъ обратиться къ сферѣ, со всѣмъ противоположной, туда, гдѣ люди еще первобытны. Такимъ образомъ, онъ взялъ нужное число мужчинъ и женщинъ изъ деревень, сталъ трудиться надъ ними прилежно, и по убѣжденію, что они уже знакомы сколько либо съ главными условіями сцены, рѣшился вывести ихъ и на самую сцену. Это былъ шагъ, само собою смѣлый и предприимчивый, но не менѣе же того шагъ, который тотчасъ-же оправдался изряднымъ успѣхомъ. Еще два, три представленія и уже не узнать было этихъ недавнихъ автоматовъ, они сдѣлались вдругъ непохожими на себя. Всѣ удивлялись, всѣ были пріятно поражены и этой смѣлостію въ нихъ, и этой развязностію. Можно было только разсчитывать, что быть можетъ свѣжая, неиспорченная природа ихъ поможетъ сдѣлать изъ нихъ когда-либо, что-либо, но первенцы—актеры вдругъ не только оправдали, но нѣкоторые изъ нихъ даже превзошли ожиданія, благодаря одной природной смѣтливости, такъ счастливо предупредившей всѣ предположенія. Судъ критиковъ

замолкалъ передъ новыми поборниками сцены, да и на что было его, когда и щедрая похвала, и безотчетныя рукоплесканія не вредили имъ, а напротивъ ободряли, поощряли ихъ на большіе подвиги. Этотъ примѣръ, и одинъ этотъ примѣръ можетъ служить разительнымъ подтвержденіемъ, до чего достигнетъ туземный умъ, къ какимъ восприпятіямъ способна туземная натура, при болѣе или менѣе благопріятномъ указателѣ!

Но какимъ образомъ князь Эристовъ помогъ отсутствію готоваго репертуара, неимѣнію пьесъ, безъ которыхъ и не могла учредиться труппа? Онъ и тутъ повелъ свое дѣло счастливо. Для перваго случая, онъ самъ написалъ нѣкоторое число пьесъ, а потомъ, управляя и руководствуя труппой, ли за недостаткомъ постороннихъ сотрудниковъ, сталъ учить и подвигать своихъ-же актеровъ опять на новое, невѣдомое имъ поле дѣятельности—на поприще драматической литературы. И что-же? Слыхали-ли вы когда либо про Антонова, про Джапаридзе, Дванадзе, Мейпаріани, встрѣчали-ли имена эти гдѣ либо въ сферѣ письменности, а тѣмъ болѣе драматической? Нѣтъ, вѣроятно, не встрѣчали нигдѣ, исключая только тифлисскихъ театральныхъ афишъ. Эти-то оригинальныя имена суть наши Ленскіе, Каратыгины, Григорьевы, наши актеры-писатели, которые не остались безотвѣтными на вызовъ Эристова, и трудами почти которыхъ держится въ послѣднее время грузинская сцена. Это не другое-ли, убѣдительнѣйшее вновь до-

казательство сказаннаго мною выше? Поживемъ, тогда еще увидимъ. Между тѣмъ спасибо—искреннее спасибо князю Эристову и за него и за его молодыхъ сподвижниковъ!

Что сказать теперь объ отношеніяхъ вновь вводимаго искусства къ туземной публикѣ, и обратно? Нашъ отчетъ въ этомъ случаѣ пока не можетъ обозначиться рѣшительными указаніями, да и можно-ли постигнуть вдругъ, усмотрѣть существеннымъ окомъ ту тайную, незримую связь, которая установлена между театромъ вообще и обществомъ, и которая ведетъ столь-же незримо, но вѣрно и быстро въ область иной жизни, свѣтлой, сознательной? Мы видимъ пока, что съ посѣтителями, уже привычными къ сценическимъ наслажденіямъ, приходятъ на представленія и такіе, которые не только не знакомы вовсе съ театромъ, но не знакомы и ни съ какими сторонами общественной жизни. Что вызвало, на примѣръ, эти скромныя семейства въ первый разъ изъ ихъ темныхъ дарбазовъ, что заставило ихъ скинуть свои чадры и помѣститься въ открытыхъ ложахъ, въ сосѣдствѣ незнакомыхъ лицъ? Что привело сюда и этого будничнаго жильца базара, и этого степнаго аристократа, прикованныхъ еще и глазомъ и способностями ума—тотъ къ своему прилавку, а этотъ къ своимъ степямъ, къ своимъ ущельямъ? Конечно, ихъ привлекла сюда сначала новизна дѣла, столько близкаго, роднаго имъ по своей обстановкѣ, но въ послѣдствіи, нѣтъ сомнѣнія, будетъ привлекать ихъ уже потреб-

ность, необходимость участія въ томъ, въ чемъ просвѣщеніемъ дано право человѣку участвовать, по высшему его назначенію.

И такъ, грузинской сценѣ представляется благороднѣйшее и прекраснѣйшее назначеніе въ прямомъ и дѣйствительномъ ея смыслѣ. Средствомъ для достиженія цѣли могутъ служить актеры и репертуаръ, а мы видимъ, какъ они, при самомъ началѣ, хороши и даютъ за себя полное ручательство. Мы не ищемъ критической статьи, и потому не станемъ указывать на недостатки въ частностяхъ. Да и безъ недостатковъ можетъ-ли быть въ особенности такое дѣло, которое только что получаетъ начало и начало изъ ничего, только-что вяжется, выдвигается какъ паукъ, достающій изъ самаго себя нить, чтобы пробраться отъ пола къ потолку? Даже въ странахъ, гдѣ образованность предлагаетъ вмѣстѣ столько средствъ: и знанія, и талантовъ, и художественности, не такъ легко создать разомъ театръ—это изобрѣтеніе, которому Вольтеръ удивлялся столько-же, сколько изобрѣтенію стопушечнаго корабля. А здѣсь, въ Азии разсудите сами, было-ли что-либо похожее на это, знали-ли даже по слуху о театрѣ, а тѣмъ болѣе думаль-ли кто посвятить себя его служенію. Князь Эристовъ—доѣтъ по преимуществу, хотя и надѣленъ притомъ огромнымъ комическимъ даромъ, одинъ долженъ былъ пробиться сквозь тьму и пустоту драматической жизни въ Грузіи, и вынести испытаніе. Какъ онъ совершилъ этотъ подвигъ, мы видимъ по первымъ

успѣхамъ. Онъ еще многое обѣщаетъ, и, нѣтъ сомнѣнія, достигнетъ. Въ актерахъ Джапаридзе, Дванадзе, Корзаѣ, актрисѣ Натіевой—имѣетъ онъ весьма и весьма изрядныхъ сценическихъ исполнителей, а въ актерѣ Антоновѣ—умнаго, старательнаго драматическаго дѣятеля. Они всѣ—созданіе Эристова; нѣтъ сомнѣнія, онъ ихъ болѣе наставитъ, укажетъ имъ ихъ недостатки и самыя средства къ исправленію, ежедневное сосѣдство русской труппы поможетъ въ пріобрѣтеніи болѣе правильнаго понятія объ искусствѣ, они-же, имѣя такъ много природныхъ своихъ средствъ, составятъ полную опору сценѣ.

Отстраняя себя такимъ образомъ отъ диллетантизма, мы взглянемъ однако-же на то, какимъ началамъ слѣдуетъ грузинская сцена въ своемъ основаніи, соотвѣтственны-ли они, и что именно представляется для поддержанія полнаго характеристическаго ея значенія. Само собой разумѣется, что репертуаръ есть основаніе всему, по немъ образовывается и труппа, по немъ устанавливаются и отношенія между театромъ и обществомъ, и потому мы займемся нѣсколько грузинскимъ репертуаромъ.

Недаромъ въ основаніе грузинскаго театра принято начало чисто-комическое. Грузинская современная жизнь, отраженіемъ которой долженъ служить этотъ театръ, заключаетъ въ себѣ столько глубоко-оригинальнаго, грузинскій языкъ такъ гибокъ и склоненъ къ игривымъ оборотамъ, шутливому тону, грузинскій умъ такъ полонъ занимательнаго непринуж-

деннаго юмора—всѣ эти условія благоприятствуютъ къ созданію цѣлаго комическаго репертуара. Князь Эристовъ, которому суждено быть основателемъ грузинскаго театра, сначала и до нынѣ вѣренъ принятому направленію. Но спрашивается: должно-ли вводить на туземную сцену сюжеты изъ русской или европейской жизни, примутся-ли на ней и эти нравы, и эти интриги, совершенно разнствующіе съ туземными нравами и приключеніями, и эти остроты и эти обороты выраженій, далеко противуположные типическому складу туземнаго языка? Мы на все это отвѣчаемъ отрицательно. Туземная сцена не приметъ ничего этого, да и не будетъ для этого и вѣрныхъ исполнителей. Туземные слушатели, и именно тѣ самые слушатели, для которыхъ и учрежденъ театръ, не поймутъ ничего этого, въ слухъ ихъ не врѣжется ни одинъ звукъ, хотя и вставленный въ родной языкъ, глазъ не приметъ участія въ чуждой картинѣ; развѣ они придутъ послушать тогда только, когда все это будетъ передано съ примѣненіемъ не къ одной мѣстности и къ внѣшнимъ формамъ дѣйствующихъ лицъ, но и къ событіямъ, нравамъ, юмору туземному. Да и во всемъ этомъ заимствованіи грузинская драматургія и не имѣетъ нужды: Свои образцы, свои источники—здѣсь, закавказская жизнь богата ими. Нужно-ли чистое, туземное, безъ примѣси посторонняго,—стоитъ только взглянуть по глубже, сколько этихъ нетронутыхъ родниковъ, которые напоятъ свѣжею струею нашу любознательность; нуж-

ны-ли иные виды, картина иной жизни, выдвигающейся, сливающейся съ прибываемыми элементами, и картина эта тутъ какъ тутъ,—непрерывающаяся, вседневная. И все это пригрѣто живымъ, свѣжимъ интересомъ. Умѣйте только наблюдать, выбирать, пользоваться, а этого умѣнія кажется, достанетъ у князя Эристова, онъ уже доказалъ это нѣсколькими весьма удачными драматическими опытами. Напримѣръ, мы не можемъ не вспомнить съ удовольствіемъ одну или двѣ изъ написанныхъ до нынѣ имъ комедій, гдѣ онъ, съ такою вѣрностію умѣлъ схватить и передать столько характеристическаго изъ мѣстной туземной жизни, умѣлъ оживить его мѣстнымъ колоритомъ, приправить мѣстнымъ юморомъ. Такъ, въ комедіи *Тэжба*, возстаетъ передъ нами цѣлый бытъ грузинскихъ помещиковъ, въ настоящей ихъ обстановкѣ, со всѣми страстями и интересами, причудами и убѣжденіями. Здѣсь что лицо, то цѣлая поэма въ нѣсколько дѣяній и пѣсень. Въ длинномъ ряду лицъ, здѣсь представленныхъ въ настоящемъ ихъ свѣтѣ, съ настоящимъ языкомъ и манерами, особенно останавливаютъ на себѣ вниманіе два рѣзко выдающіеся портрета, двѣ счастливыя случайности, вставленныя въ пьесу: это князь Гая, печальный образчикъ тѣхъ отжившихъ своей вѣкѣ стариковъ-грузиновъ, которые смотрятъ съ грустью на водоворотъ новой жизни, и Ломонъ Годобредидзе, типъ имеретинскаго тавада—живое, вѣчно движущееся существо, которое въ немногомъ разсказѣ, такъ неподражаемо исполненномъ, олицетворяетъ пе-

редь нами всю Имеретию. Къ такимъ-же живымъ снимкамъ современныхъ типовъ принадлежитъ и армянинъ Керпетъ въ комедіи *Скупой*, въ устахъ котораго каждое слово истина—глубокая, поразительная истина, переданная подлиннымъ, дѣйствительнымъ языкомъ. Мы видимъ цѣлую группу также чрезвычайно оригинальныхъ лицъ и въ первоначальномъ созданіи Эрестова—*Раздѣлъ*—мы видимъ все это, и жалѣемъ, что пьесы его, имѣя столько достоинства такъ сказать въ портретномъ отношеніи, не имѣютъ въ то же время достоинства прилежно-обработанныхъ сценическихъ произведеній: ибо въ нихъ князь Эрестовъ, являясь художникомъ тамъ, гдѣ нужно представить живое лицо, во всемъ остальномъ дѣлается небреженъ: нѣтъ оконченности и этимъ характерамъ, такъ прекрасно начатымъ, нѣтъ объясненія и этимъ сценамъ, внезапно прерваннымъ, а во всемъ ходѣ пьесы замѣчается иногда и своевольное удаленіе отъ самыхъ общихъ правилъ сцены. Конечно, эти недостатки, столь неизбѣжные для драматурга начинающаго, обязаннаго и другими трудами по сценѣ, будутъ устранены постепенно, при большей привычкѣ, постоянномъ трудѣ; а этого должно желать, потому что одно это мѣшаетъ, чтобы произведенія грузинскаго комика, замѣчательныя по идеямъ, по вѣрно взятымъ характерамъ, по языку и по юмору, ихъ оживляющему, ставить на ряду съ извѣстными въ этомъ родѣ произведеніями у другихъ народовъ.

Мы указываемъ необходимость заимствованія сю-

жетовъ изъ мѣстнаго источника—въ предупрежденіе, чтобъ нашъ юный репертуаръ не уклонился отъ вѣрнаго и прекраснаго начала, которому слѣдуетъ, и которое принадлежитъ ему; въ предупрежденіе, что если теперь отсутствіе запаса оригинальныхъ пьесъ заставляеть иногда прибѣгать къ переводамъ водевилей, то чтобъ это далѣе не укоренилось, или же чтобъ переводы эти являлись въ совершенной передѣлкѣ на туземный ладъ. Надо желать, чтобъ водевили не вкрались на вновь созданную сцену и не надѣлали вреда, который трудно потомъ исправить. Надо беречь и языкъ, и актеровъ, и публику, и въ особенности публику, которая смотритъ съ такою довѣрчивостію на новое созданіе, на новое зрѣлище пользы и наслажденія.

Опредѣляя грузинской сценѣ назначеніе преимущественно комическое и при томъ независимое, не должно однако-же стѣснять ее и въ другихъ родахъ драматургіи, но съ условіемъ—заимствовать и для нихъ содержаніе изъ жизни этой-же страны, обильной столькими драмами, славной столькими легендами, сказаніями, преданіями историческими и и неисторическими. Воображеніе туземцевъ полно скрытаго огня, и ждетъ только перваго жгучаго прикосновенія, чтобъ развернуться, разыгратъся животворно. Быть можетъ, одна какая нибудь драма, удачно взятая, одѣтая во весь поэтическій колоритъ страны, выраженная сильнымъ и въ то же время нѣжнымъ языкомъ Шота Руставеля, или-же въ наши дни языкомъ

Чавчавадзе, Баратова, Григорія Орбелиани и самого Георгія Эристова *) и поставленная на туземную сцену—произведетъ то, что пробужденный на звукъ этотъ, при видѣ картины этой, возстанетъ цѣлый рядъ писателей. Въ этомъ случаѣ, грузинскому театру представляется еще обширнѣйшее поле не только для образованія народныхъ нравовъ, но и для возрожденія собой народной литературы, которая существовала когда-то, но отъ которой не осталось теперь ничего, кромѣ немногихъ памятниковъ, и этого языка, такъ сказать изустнаго, но живаго, выразительнаго и поэтическаго.

Пожелаемъ-же отъ души процвѣтанія юной сценѣ, полной столькими надеждами, пожелаемъ улучшеній, необходимыхъ для будущихъ успѣховъ и славы ея. Составляя одно изъ яркихъ, характеристическихъ созданій нашего времени, она съ тѣмъ вмѣстѣ составитъ памятникъ сильный и убѣдительный, памятникъ живо-говорящій, какъ князь Воронцовъ умѣлъ создавать новый бытъ въ краѣ ему ввѣренномъ, и какими существенными, жизненными матеріалами умѣлъ обезпечивать его будущность.

*) Эти имена, конечно, новы и невѣдомы читателямъ, но они давно пользуются извѣстностію въ народѣ по ихъ рукописнымъ поэмамъ и пѣснямъ, которыхъ столь любимы здѣсь, что даже рѣдкій изъ туземцевъ не знаетъ ихъ по нѣсколькимъ наизусть. Можетъ быть я буду имѣть случай ознакомить съ ними читателей *Кавказа*.

სახალხო თეატრი, I. 27

II 34

III. 42

Грузинский театр 56

792

n 842